

РЕЦЕНЗІЇ

Зеленько А. С.

Рецензія на книгу

Скаб М. В. Закономірності концептуалізації та мовної категоризації сакральної сфери : монографія. – Чернівці : Рута, 2008. – 560 с.

Ознайомлення з книгою Марії Скаб засвідчує, що в українському мовознавстві зроблено одну з небагатьох успішних спроб підсумувати концептуальну проблематику. Цілком у згоді з авторкою рецензент, який утверджує, як і М. В. Скаб, що концептуальні дослідження потребують аналізу методики когнітивної лінгвістики. Сприймаючи названу тезу, авторка могла би продовжити й деталізувати концептуальну методику в аспектах теоретичному і щодо аналізу конкретного фактичного матеріалу. Зрозуміло, що в українському (меншою мірою російському) мовознавстві послідовного прийняття методики когнітивної лінгвістики поки що не зроблено, а фактично в поєднанні описової й когнітивної парадигми превалує описове мовознавство. Підсвідомо чи свідомо (зважаючи на моду) саме так чинить М. В. Скаб. Певні, що це її право.

Автор не збирається детально аналізувати опис фактичного матеріалу, оскільки концептуальна методика ще далека від завершення. Але водночас відзначає не лише обсяг книги, але й велику бібліографію та значний фактичний матеріал. Він наголошує на високому рівні аналізу і численних теоретичних наукових досліджень, і великого за обсягом фактичного матеріалу. Рецензент відзначає наукову інтуїцію авторки.

По праву одного з тих, з ким дискутує авторка книги, він, визнаючи вагомість її роботи й сподіваючись на розуміння й прийняття нею його, робить кілька зауважень. Має наголосити, найперше, що пам'ятає про те, що авторитет дослідника визначається, найперше, обраною проблематикою, яка зумовлює наукову дискусію.

Під кутом зору відзначеного й зважаючи на дискусійність питань про концепт, модель світу, констатуємо достатнє висвітлення в першому розділі загальнотеоретичних положень. Комплексний аналіз змісту й виражальних засобів концепту виконаний надзвичайно старанно й кваліфіковано. Водночас автор хотів би побачити в роботі реалізацію деяких тез своєї концепції.

Почнемо з того, що він хотів би побачити у роботі М. В. Скаб запровадження категорії диференційованої моделі світу, зумовленої запозиченим з квантової фізики принципом системної відносності наукових термінів і наданням наукової стрункості дослідженню фактичного матеріалу, беручи до уваги парадигмальність лінгвістичних парадигм та розрізнення форми змісту одиниць (категорій) мови, синхронії й діахронії, прагматичного, парадигматичного й синтагматичного аспектів. Саме парадигмальність лінгвістичних парадигм передбачає збагачення лінгвістичної термінології структурною лінгвістикою (бінарною) (концептуальною та мовною) моделями світу і

фреймом, а когнітивною – уже учетверо розчленованою (повсякденно-побутовою, художньою, релігійною, науковою) моделлю та бінарним або й тріадним (ментальним, емотивним, вольовим) концептами, у якому виділяються ментальна та емотивна семи.

Отже, рецензент в основному позитивно сприймає композицію роботи. Але вважає нелогічним в аспекті теоретико-науковому поряд з парадигматичним та синтагматичним аспектами ставити словотвір, оскільки доцільніше було перший розділ кваліфікувати як такий, що присвячений прагматичному аналізу. Можливо, варто було б підкреслити, що синтагматичний аналіз концепту реалізовано на лексемному, фраземному й паремійному рівнях. Словотворчі ж засоби мають аналізуватися під час розгляду форми (вираження) концепту.

Звернення до аналізу книги М. В. Скаб засвідчує, що нею фактично започатковано дослідження релігійної моделі, адже разом з П. В. Мацьківим вона аналізує концепти категоризації, зокрема, він – Бог, М. В. Скаб – концепт Душа. Невизнання названого різновиду людей стало причиною дещо примітивного дослідження, асоційованого з методикою описової парадигми. Треба було врахувати, що релігійна модель – категорія родова, адже треба буде розрізнити релігійні моделі різних концесій у християнстві, а тим більше буддизму, ісламу тощо.

Отже, вона, як і її колега, не усвідомлюють, що обидва концепти – то сакральна концептосфера. Зрозуміло, що вони постали на елементах повсякденно-побутової, а функціонують на сучасному етапі й у художній моделі світу.

Рецензент із абсолютною певністю під кутом зору еволюції лінгвістичних парадигм і з нею зв'язаного принципу системної відносності наукових категорій констатує, що заголовок книги нелогічний, оскільки категоріальний як родове поняття включає як видове концептуальний аналіз, що кваліфікується як методика когнітивної лінгвістики.

Між іншим, у першому розділі фактично проаналізовано семантику прагматики значення, оскільки визначення значення лексем, фразем і паремій концепту – це реконструкція його становлення на етапі превалювання звукового компонента мови в широкому розумінні. Зауважимо, що концептуальна модель відрізняється від мовної, крім форми вираження, ще й обсягом змісту.

Надалі відзначимо й таке. Базуючись на парадигматичності науки, зокрема визнанні лінгвістичних парадигм, а також принципу системної відносності наукових категорій, він долучає до вже названих лінгвістичних понять-термінів *модель світу*, членовану на повсякденно-побутову, художню, релігійну та наукову. До речі, раніше обґрунтовувану ним тезу про асоціювання концептуальної моделі з науковою заперечує як безпідставну. При цьому визнає, що на сучасному етапі в повсякденному побуті й художній літературі засобом спілкування постає мова в широкому розумінні, представлена звуковим та

позавербальним компонентами. Дослідницька практика вже розширила об'єкт і предмет дослідження в мовознавстві ланкою й компонентом спілкування – позавербальним складником.

Концептуальною, зважаючи на сказане вище, постають повсякденно-побутова й художня в мові художньої літератури, а також релігійна, оскільки названим моделям притаманні звуковий та позавербальний компоненти. У науковій моделі навіть гуманітарних галузей останній відсутній. Модель гуманітарних галузей наукової моделі світу може бути виражена й засобами звукової мови.

Пам'ятаючи, що в когнітивній лінгвістики методика дослідження реалізується за допомогою концептуального аналізу й визнаючи тотожність моделі світу з концептуарієм, другою важливою після моделі світу категорією слід вважати, на думку рецензента, концепт як категорію останньої парадигми. Серед концептів за співвідношенням ментального, емотивного та вольового компонентів підсвідомості як змістового наповнювача значення в мові, виділяємо однойменні концепти. Беремо до уваги, що якщо методика аналізу ментального компонента в основному завершена, то емотивний лише стає предметом дослідження мовознавців, а вольовий аналізує поки що небагато дослідників. Запровадження родової психологічної категорії свідомості й видових її різновидів – понятійної свідомості, конкретно-образної підсвідомості й генетично зумовленої несвідомості – переорієнтовує когнітивістів з категорії мислення на свідомість. Відповідно свідомість і її різновиди трактують як різні за рівнем абстрагування відношення між суб'єктом-людиною та об'єктом її взаємодії. Взаємодію розглядають як сукупність відношень-закономірностей, а останні відтворено в мовознавстві семами-значеннями.

Прикладна, а точніше комп'ютерна лінгвістика реалізує формалізацію семантичної структури значення та її математичне відтворення. До речі, у цьому випадку слід згадати про дослідницьку практику групи викладачів Донецького національного університету під керівництвом проф. А. П. Загнітка.

Підсумовуючи, автор рецензії все сказане з приводу прекрасного дослідження М. В. Скаб не вважає істиною в останній інстанції, а лише як можливий варіант сприйняття вже реалізованого дослідження. Наголошує, що просить вибачення за неправильне розуміння або тлумачення вагомої в українському частковому й загальному теоретичному мовознавстві наукової роботи.

*Стаття надійшла до редакції 09.12.2013 р.
Прийнято до друку 27.12.2013 р.*